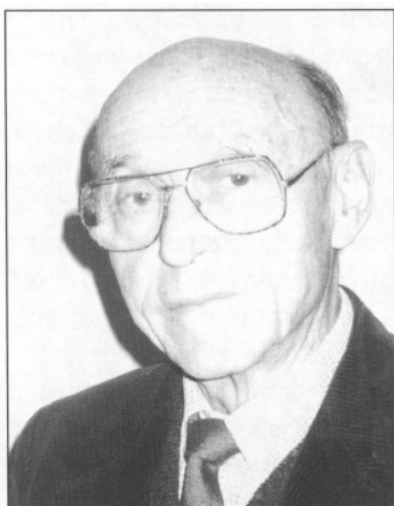

פרופ' חיים תדמור (1923-2005)

מאת

ישראל אפעל

פרופ' חיים תדמור נולד בחרבין (מנצ'וריה) בשנת 1923, עלה ארצה בשנת 1935, ונפטר בירושלים בי"א בכסלו תשס"ו (דצמבר 2005). הוא התחיל בלימודיו באוניברסיטה העברית בירושלים בשלושה חוגים: היסטוריה כללית (במיוחד היסטוריה עתיקה), תולדות עם ישראל ומקרא. בסיום לימודי המוסמך פנה לחקר המזרח הקדום, ובעצה אחת עם מורו ומדריכו פרופ' בנימין מזר בחר בכרונולוגיה של המזרח הקרוב בתקופת המקרא לנושא עבודת הדוקטור שלו. כיוון שבאוניברסיטה העברית לא היו קיימים

או לימודי האשורולוגיה והתחומים הקרובים אליה, שנתוניהם הם יסודות לחקר הכרונולוגיה, יצא תדמור בשנת 1951 ללונדון, למכון ללימודי אסיה ואפריקה, ולמד שם במחיצתו של פרופ' סידני סמית. בראשית 1955, לאחר שקיבל תואר דוקטור של האוניברסיטה העברית, יצא למכון המזרחי של אוניברסיטת שיקגו, ולמד והשתלם שם שלוש שנים במחיצתם של גדולי החוקרים שישבו במכון, בראש ובראשונה עם פרופ' בנו לנדסברגר, ולצדם של הפרופסורים אופנהיים, גיטרבוק, גלב ויקובסן. בתקופה זו קנה ידע רב בכל תחומי המזרח הקדום וקבע את תחום מחקרו העיקרי בעתיד: ההיסטוריה של מלכויות אשור, בבל ופרס, ובמיוחד חקר האימפריה האשורית, הראשונה באימפריות הגדולות בתולדות העולם.

(שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום, טז (תשס"ו))

תדמור העמיד אמות מידה חדשות ומכריעות בסוגיות עקרוניות רבות בהיסטוריה של המזרח הקדום: בחקר אידאולוגיות מלכותיות, בחקר ההיסטוריוגרפיה העתיקה ובשינויים שחלו בממלכות אשור ובבל במהלך תולדותיהן. הוא שם דגש מיוחד על המגעים שבין ממלכות אשור, בבל ופרס ובין ארץ ישראל ובירר סוגיות חברתיות, היסטוריוגרפיות וכתובות בתולדות ימי המלוכה בישראל וביהודה וכן בימי שיבת ציון.

עבודתו המחקרית של תדמור מתאפיינת בשילוב מופלא של עבודה פילולוגית מדוקדקת, בלי לוותר על קוצו של יוד, ושל תפיסה היסטורית חדה, המושתתת על יכולת אנליטית גבוהה, התורמת רבות לתאוריה של החשיבה ההיסטורית. ניתוחיו מבוססים על ידע רחב של הספרות ההיסטורית הכללית, הן המערבית והן זו שהתפתחה בתחום התרבות הרוסית. בזכות תכונות אלה היה דוגמה לחוקר חריף ובקי כאחד. באמצעות התכונות הללו פיתח גישות חדשניות וניתוחים מאלפים ביותר המאירים באור חדש את הדינמיקה ההיסטורית של האזור והתקופה ואת מקומם בתהליכים היסטוריים עולמיים. כל אלה הובילו להישגים מדעיים חשובים ולהיווצרות אסכולה נודעת ומוערכת ביותר באשורולוגיה שניתן לכנותה 'אסכולת תדמור' בחקר ההיסטוריוגרפיה האשורית, הבבלית והמקראית. פרייה המובהק של גישתו זו הוא הספר 'כתובות תגלת-פלאסר השלישי מלך אשור', שעל חקירתן וההדרתן שקד למעלה מ-40 שנה. למן הופעתו, בשנת 1994, מוכר הספר כפרסום המקיף והסמכותי של כתובות תגלת-פלאסר ושל תולדות האימפריה האשורית בימיו, והוא משמש דוגמה ומופת לדרך שבה יש להכין ספרים מסוג זה.

תדמור היה גם חוקר חשוב של תולדות עם ישראל בתקופת המקרא, בבחנו את הניסיון ההיסטורי הישראלי על רקע הכוחות הפוליטיים ונושאי התרבות במרחב הסהר הפורה. הוא השקיף על ההיסטוריה במובנה הרחב של המילה, מתוך אמונה שאין להבין את תולדותיו של עם ללא הכרה מרבית של תרבותו, מחשבתו וספרותו וזיקתו לתרבויות האזור שבו חי ופעל.

רשמית היה תדמור פרופסור לאשורולוגיה, אך כל מי שישב בשיעוריו וקרא בכתביו נוכח שאין שני לו בחשיבה היסטורית, ואת גישתו ההיסטורית לטקסטים האשוריים ניתן ליישם בניתוח כל תעודה היסטורית בכל תקופה ולשון. בהתאם לכך יישם שיטות מחקר של הכתובות האשוריות בחקר המקרא, ולהפך, ידיעת המקרא ודרכי חקירתו, שבהן היה מעורה היטב, הועילה לו לא פעם בחקר החומר האשורולוגי. יישום זה מודגם היטב בפירוש הפילולוגי וההיסטורי לספר מלכים ב שחיבר יחד עם פרופ' מרדכי כוגן (1988).

תדמור הקים את החוג לאשורולוגיה באוניברסיטה העברית ועמד בראשו עד פרישתו לגמלאות. החוג, ובמיוחד הקורסים של תדמור, היו למרכז לתלמידים מן

הארץ ומחול. הוא היה מורה מלהיב, ובשיעוריו הצליח להדביק רבים מתלמידיו באהבת המחקר ובשאיפה לביצועו ברמה הגבוהה ביותר. הוא היה חוקר סקרן שהתעניין והתמצא ברבים מתחומי הדעת האנושית. את אהבת הדעת ואת ההערכה לרוחב הדעת הנחיל לתלמידיו הרבים. אחד מביטוייה של תכונה זו היה אהבתו לשירה העברית (במיוחד אלטרמן, שלונסקי ורטוש) ולשירה הרוסית, שמאות מיצירותיהן היו שגורות בפיו. אני מעיד על עצמי, ובטוחני שרבים מתלמידיו יצטרפו להצהרתי זו, כי האיש שלימד אותי־אותנו לחשוב באופן מסודר היה תדמור.

תדמור לא הסתגר במגדל שן של הפעילות המדעית והאוניברסיטאית: הוא פעל במשך שנים, בדרכים גלויות וסמויות, להבאת קולם ומורשתם התרבותית של העם היהודי וארצו אל יהודי רוסיה. במסגרת זו כתב את הפרק 'תקופת המקרא' בספר על תולדות עם ישראל ברוסית, חיבור שהועבר בשעתו בהיחבא ליהודי ברית המועצות, היה חבר המערכת של האנציקלופדיה היהודית בשפה הרוסית, והיה מעורב במפעלים שונים שמטרתם הייתה להגיע אל יהודי ברית המועצות ולעוררם להתוודעות למורשת התרבותית של עם ישראל ולציונות.

תדמור היה לא רק מורה לתקופת הלימודים כי אם חבר לכל החיים: מייעץ, מנחה, מבקר, משתף פעולה, מלווה את תלמידיו בעבודתם המדעית ובהישגיהם האקדמיים, ועם זאת נוהר מהתערבות כלשהי בהחלטותיהם ובדרכם. אשרינו שזכינו למורה וחבר כזה.